

แหล่งเรียนรู้

วัดคลองสายบัว

อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

สศว.เทพสตรี

คำนำ

โบราณสถานถึงโบราณวัตถุและวัดเก่า เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง ที่บ่งบอกความเป็นมา ความเจริญรุ่งเรืองของการพัฒนาชุมชนสังคม บ้านเมือง วัด นับตั้งแต่อดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

วัดคลองสายบัวมีประวัติการก่อสร้างวัดระยะแรกไม่ปรากฏประวัติสืบเนื่องว่ามีความเป็นมาอย่างไร ได้สันนิษฐานว่าวัดนี้แต่เดิมคงตั้งอยู่ริมฝั่งคลอง ซึ่งอุดมด้วยบัวสายจึงให้ชื่อวัดเช่นนี้ ปัจจุบันยังมีสภาพเป็นคลองอย่างสมบูรณ์ มีความกว้างและลึกมาก ถือว่าเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติอันมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง

สำนักศิลปะและวัฒนธรรมได้จัดทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพคูเมืองคันดินกำแพงเมือง ประตูเมืองและป้อมปราการเมืองเก่าลพบุรี โดยงานวิจัยมีข้อเสนอแนะให้สร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดทำการถอดบทเรียน เรื่อง ความสำคัญและการอนุรักษ์และพัฒนาคูเมืองให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ทราบและช่วยกันอนุรักษ์สืบไป

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

สศว.เทพสตรี

สารบัญ

บทนำ	๑
ภาพเก่าเล่าอดีตวัดคลองสายบัว	๕
แหล่งเรียนรู้วัดคลองสายบัว	๑๕
จิตรกรรมฝาผนังวัดคลองสายบัว	๑๕
แหล่งเรียนรู้บริเวณรอบวัดคลองสายบัว	๔๕

สศทว.เทพสถิต

สศว.เทพสตรี

สศทว.เทพสถิต

บทนำ

วัดคลองสายบัวเป็นวัดสังกัดมหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ ๔๕
บ้านคลองสายบัว ถนนสีหราชเดโชชัย ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี
จังหวัดลพบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ ๙ ไร่

อาณาเขต

ทิศเหนือยาว ๔๘ วา ติดต่อกับที่ตั้งโรงเรียนเทศบาล ๓
ทิศใต้ยาว ๔๘ วา ติดต่อกับที่ดินของนายพล วงษ์งาม
ทิศตะวันออกยาว ๑๕๐ วา ติดต่อกับทางหลวง
ทิศตะวันตกยาว ๑๕๐ วา ติดต่อกับคลองรอบคูเมือง

ประวัติ

ลพบุรีมีการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของเมืองมายาวนาน ตั้งแต่สมัยทวารวดี ลพบุรี อยู่ระหว่างวนสมัยรัตนโกสินทร์ องค์ประกอบของเมืองลพบุรีที่สำคัญ ได้แก่ คูคลอง คันดิน กำแพงเมือง ที่มีลักษณะรูปร่าง เป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญคือ พระราชวัง และโบราณสถานต่าง ๆ เมืองเก่าลพบุรีมีแม่น้ำและลำคลองหลายสาย เช่น แม่น้ำลพบุรี คลองบางชันหมาก คลองเรือกร รวมทั้งคลองชลประทานที่ขุดขึ้นมาเพื่อทำเป็นแนวกำแพงเมือง รวมถึงคลองสายบัวซึ่งเป็นแนวกำแพงเมืองชั้นที่ ๒ ขุดขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากการขยายเมือง โดยการขุดคลองและก่อกันดินต่อจากแนวคูเมืองชั้นแรกมาทางทิศตะวันออก ภายหลังต่อมาได้เกิดเป็นชุมชนอยู่อาศัยอยู่บริเวณนี้เรียกว่าชุมชนวัดคลองสายบัว อาจด้วยในคลองมีบัวขึ้นจำนวนมากจึงตั้งชื่อว่าคลองสายบัว ปัจจุบันวัดคลองสายบัวได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ มีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่น่าสนใจที่ควรศึกษาและเผยแพร่ให้กับบุคคลที่สนใจได้รับทราบ

การก่อสร้างวัดระยะแรกไม่ปรากฏประวัติ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร สันนิษฐานว่าวัดนี้แต่เดิมคงตั้งอยู่ริมฝั่งคลอง ซึ่งอุดมด้วยบัวสายจึงให้ชื่อวัดเช่นนี้ ปัจจุบันร่องรอยของคลองปรากฏเห็นอยู่

ระยะแห่งความชัดเจนประวัติวัดคลองสายบัวที่พอสอบหาต้นเค้าเริ่มประมาณปี ๒๔๖๕

เจ้าอาวาสรูปที่ ๑ ไม่ปรากฏชื่อ ภายหลังจากการแต่งตั้งเจ้าอาวาสเป็นทางการ คือ ท่านพระครูโฆทานสมณคุต อดีตเจ้าอาวาสวัดเชิงท่า และอดีตเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี ได้แต่งตั้งพระอธิการผิว เกสโล เป็นเจ้าอาวาสประจำอยู่ตลอดมา จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๓ พระอธิการผิว เกสโล ถึงแก่มรณภาพ

เจ้าอาวาสรูปที่ ๒ พระธรรมญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี ได้
แต่งตั้งพระครูสุเมธ อภาสี เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๓ - ๒๕๒๔)
สืบแทนต่อมา

เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ พระอธิการมนตรีย์ สหุทธิโก ดำรงตำแหน่งตั้งแต่
พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๓๘

เจ้าอาวาสรูปที่ ๔ พระอธิการน้อย อนิโฆ พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๐

เจ้าอาวาสรูปที่ ๕ พระอธิการอนันต์ อนนโต พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็น
เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน (จากการสัมภาษณ์ พระอธิการอนันต์ อนนโต เมื่อวันที่
๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕)

วัดภูทากาศของวัดคลองสายบัว ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูป
ต่าง ๆ นับแต่พระประธานในอุโบสถเป็นต้นมา วัดภูทากาศไม่มีเท่าใดนัก ด้วย
เป็นวัดที่ขาดความเจริญติดต่อกันมาเสียหลายสิบปี เพิ่งจะได้รับการพัฒนา
ไม่กี่ปีมานี้ โดยพุทธศาสนิกชนผู้มีใจบุญใจกุศล ซึ่งมีความเชื่อมั่นว่าวัดเท่านั้น
ที่จะนำความสุขสงบมาสู่จิตใจ แก้ปัญหาชีวิตต่าง ๆ ในส่วนลึกได้ทำชีวิตให้
บริสุทธิ์ผุดผ่องพ้นจาก ความเศร้าหมองยุ่งยากใจต่าง ๆ ในชีวิตปัจจุบัน
ดังคำโคลงที่ว่า

วัด	สถานสืบสร้าง	ศาสนา
คลอง	แห่งชีวิตพา	สุขล้า
สาย	ธารแห่งพุทธมา	มกะ ชนเฮย
บัว	ผ่องผุดพินน้ำ	แนแท้สาธุชน

อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย

อุโบสถ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๘ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นอาคาร
คอนกรีตเสริมเหล็กออกมุข

ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๒๗ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๕
เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กตรีมุข ๒ ชั้น

กุฏิสงฆ์ จำนวน ๖ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้
 วิหาร กว้าง ๒ เมตร ยาว ๓ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นอาคาร
 คอนกรีต เสริมเหล็ก

ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙
 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

ศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน ๑ หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก
 นอกจากนี้ ฼าปนสถาน ๑ หลัง หอระฆัง ๑ หลัง หอกลอง ๑ หลัง โรงครัว ๑
 หลัง เรือนเก็บพัสดุ ๑ หลัง กุฏิเจ้าอาวาส ๑ หลัง

ปูชนียวัตถุ มีพระประธานประจำอุโบสถ ปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง
 ๓ ศอก สูง ๖ ศอก เนื้อทองเหลือง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ พระประธาน
 ประจำศาลาการเปรียญ ปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง ๓๕ นิ้ว สูง ๔๘ นิ้ว
 สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗

ภาพ ผังวัดคลองสายบัว

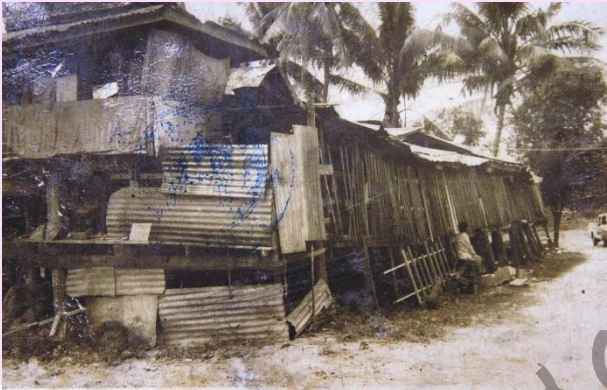
ภาพเก่าเล่าอดีตวัดคลองสายบัว

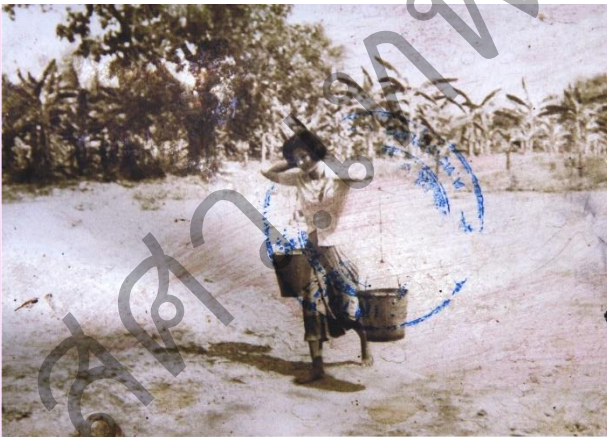

ภาพศาลาเก่า

ภาพกุฏิหลวงพ่อดาว เกสโล

ภาพบริเวณรอบวัดคลองสายบัวในอดีต

ภาพหอระฆัง

ภาพชัยภูมิ ภาพชาวศาลาใหม่

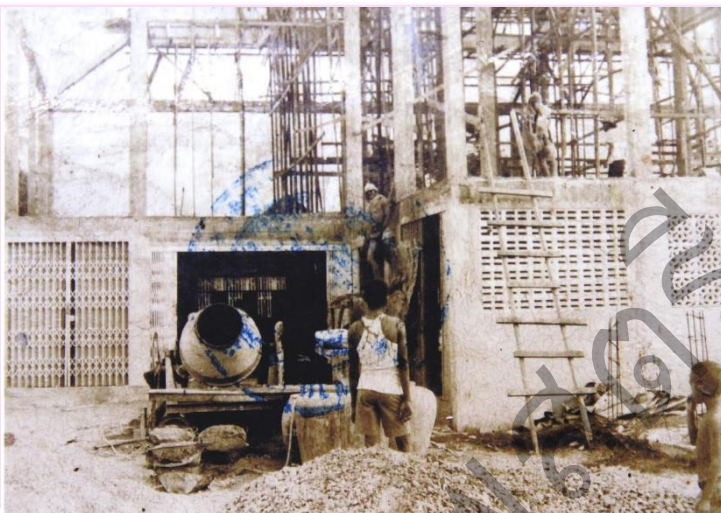

ภาพศาลาการเปรียญ

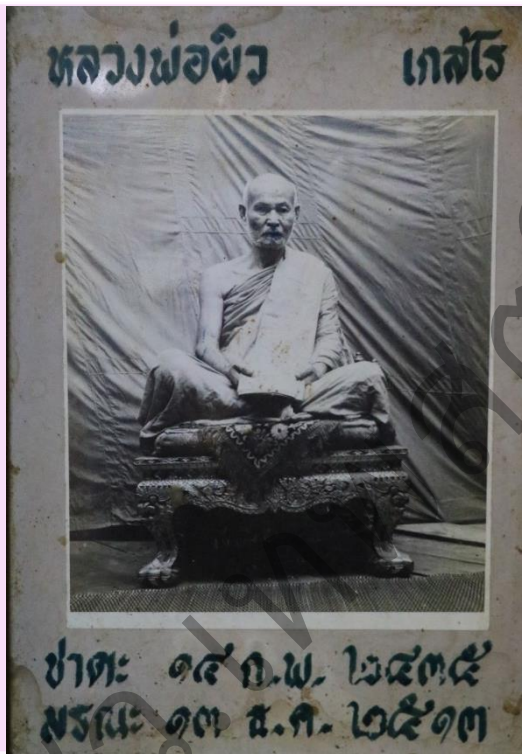

ภาพการก่อสร้างศาลาการเปรียญ

ภาพการก่อสร้างศาลาการเปรียญ

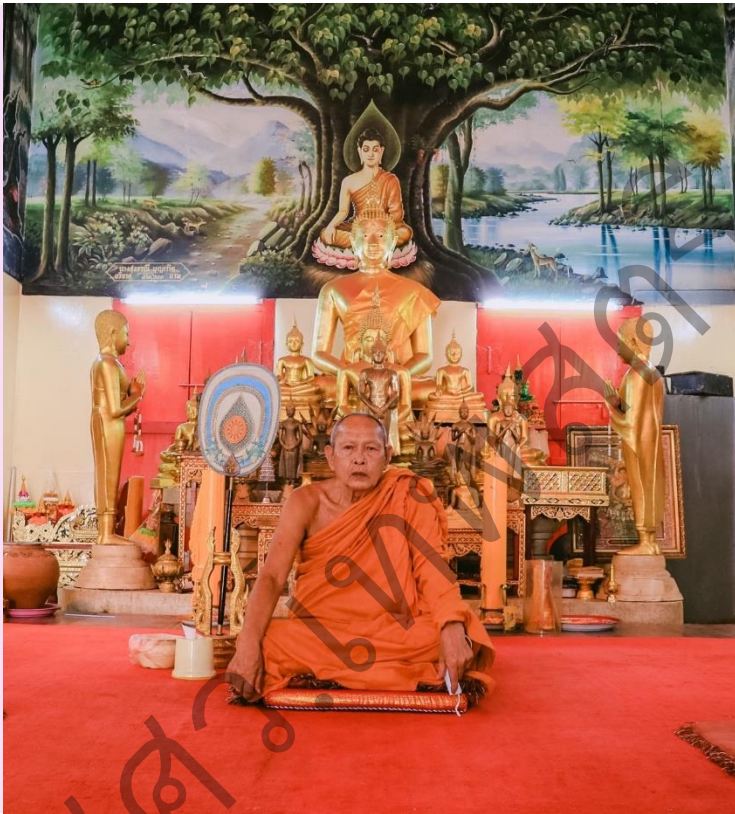

ภาพ พระอธิการผิว เกลสโร เจ้าอาวาสวัดคลองสายบัวรูปที่ ๑
มีการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๑๓

ภาพพระครูสุ่ม อาภาสี เจ้าอาวาสวัดคลองสายบัวรูปที่ ๒
มีการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๒๔

ภาพพระอธิการอนันต์ อนนโต เจ้าอาวาสวัดคลองสายบัวรูปที่ ๕
มีการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน

สศว.เทพสตรี

แหล่งเรียนรู้บริเวณวัดคลองสายบัว

“จิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ”

อุโบสถหลังใหม่ มีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่น่าสนใจที่ควรศึกษา และเผยแพร่ให้กับบุคคลที่สนใจได้รับทราบ

สภาพโดยทั่วไปของอุโบสถ

อุโบสถตั้งติดริมถนนสี่หาราชเดชชัย มีขนาด กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๘ เมตร สร้างในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กมีมุขยื่นออกมาด้านหน้า มีหน้าต่างด้านละ ๕ บาน ประตูด้านหน้ามีสองด้านซ้ายขวา หันหน้าไปทางทิศตะวันออก หน้าบันปูนปั้นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ มีพระประธานประจำอุโบสถ เป็นปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง ๓ ศอก สูง ๖ ศอก เนื้อทองเหลือง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ภาพจิตรกรรมไม่ปรากฏหลักฐานว่าเขียนในปีใด

ภาพอุโบสถด้านหน้า

ภาพพุ่มด้านหน้ามีภาพจิตรกรรมพระพุทธรูปเจ้าประทับนั่งบนดอกบัวล้อมรอบด้วยเบญจวัคคีย์ทั้ง ๕

ภาพด้านล่างเป็นภาพบัวสี่เหล่า สอดคล้องกับชื่อวัดคลองสายบัว เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วต้องการโปรดแสดงธรรมที่พระองค์ได้ค้นพบ ทรงพิจารณาสติปัญญาของคนในโลก ทรงเห็นความแตกต่างแห่งระดับสติปัญญาของคน ๔ จำพวก เปรียบเหมือนดอกบัวสี่เหล่า จึงทรงตั้งใจเสด็จไปโปรดเบญจวัคคีย์เป็นอันดับแรก

ภาพอุโบสถด้านหลัง

อุโบสถด้านหลังทางทิศตะวันตก มีภาพปูนปั้นพระนารายณ์ทรง
ครุฑ ด้านล่างซ้ายขวามีพญานาคขดเป็นวงกลมมีประติมากรรมทางออกสองด้าน
เสาสี่เหลี่ยมย่อมุม ๑๒ ตกแต่งด้วยสาหร่ายรวงผึ้งเทพพนม

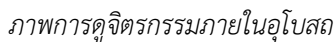

ภาพพระประธานในอุโบสถปางสมาธิ

พระประธานในอุโบสถปางสมาธิแตกต่างจากอุโบสถทั่วไป ซึ่งมักนิยมทำปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๓ ศอก สูง ๖ ศอก ด้านหน้า มีพระอัครสาวกได้แก่พระโมคคัลลาและพระสารีบุตร มีพระพุทธรูปองค์เล็ก อีกหลายองค์ ภาพจิตรกรรมด้านหลังเป็นภาพพระพุทธเจ้าตรัสรู้ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

จิตรกรใช้เทคนิคการวาดภาพแบบไทยประเพณี ผสมผสานกับเทคนิคการวาดภาพแบบตะวันตก มีมิติใกล้ไกลและแสงเงาเหมือนจริงตามธรรมชาติ เป็นเรื่องราวพุทธประวัติตามแบบประเพณีนิยม แบ่งภาพเป็นตอน ๆ จิตรกรรมฝาผนังแบ่งเป็นสองช่วงคือ

๒. ภาพจิตรกรรมช่วงด้านล่างบริเวณช่องหน้าต่าง ด้านละ ๔ ช่อง
การดูภาพจิตรกรรมเริ่มตั้งแต่ ภาพแรกด้านบนขวาโดยหันหน้าไปทาง
ทิศตะวันออกด้านขวามือพระประธานดูแบบเวียนขวาทักษิณาวัตร
เรียงลำดับภาพดังนี้

๑. ภาพด้านบนเหนือช่องหน้าต่างด้านซ้ายและด้านขวาแบ่งออกเป็นด้านละ ๗ ช่อง ภาพจิตรกรรมด้านหน้าพระประธานและด้านหลังพระประธาน ด้านละภาพ

ภาพจิตรกรรมขวามือพระประธานด้านบนมี ๗ ช่อง

ภาพที่ ๑ เป็นเทวดาชุมนุมอัญเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุติ
เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

ภาพที่ ๒ ภาพตอนประสูติ

ภาพที่ ๓ ภาพเทวดาทิ้งสี้

ภาพที่ ๔ ภาพพระพุทธเจ้าหนีออกบรรพชา

ภาพที่ ๕ ภาพออกกนิเณกรรมณ์ ทรงม้ากัณฐกะ

ภาพที่ ๖ ภาพทรงตัดพระเมาฬี

ภาพที่ ๗ ภาพทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา

ภาพจิตรกรรมด้านหลังพระประธานเป็นภาพพระพุทธเจ้า
ตรัสรู้ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

ภาพจิตรกรรมฝั่งซ้ายมือพระประธานด้านบนมี ๗ ช่อง

ภาพที่ ๘ ภาพนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส

ภาพที่ ๙ ภาพเผชิญลูกสาวธิดามารสามคน

ภาพที่ ๑๐ ภาพทรงอธิษฐานบาตร

ภาพที่ ๑๑ ภาพพรหมอาราธนา

ภาพที่ ๑๒ ภาพปฐุมเทศนา

ภาพที่ ๑๓ ภาพถวายเพลิงพระบิดา

ภาพที่ ๑๔ ภาพโปรดพระมารดาบนสวรรค์

ภาพจิตรกรรมตรงข้ามพระประธานเป็นภาพสังเวชนียสถาน
ทั้ง ๔ ที่อินเดีย

ภาพจิตรกรรมด้านล่างระหว่างบานประตูตรงข้ามพระประธาน
เป็นภาพผจญมาร

๒. ภาพจิตรกรรมช่วงด้านล่างบริเวณช่องหน้าต่าง ด้านละ ๔ ช่อง
การดูภาพจิตรกรรมเริ่มตั้งแต่ ภาพแรกด้านล่างขวาโดยหันหน้าไปทาง
ทิศตะวันออกด้านขวามือพระประธานดูแบบเวียนขวาทักษิณาวัตร
เรียงลำดับภาพดังนี้

ภาพจิตรกรรมด้านขวามือพระประธาน มี ๔ ช่อง

ภาพที่ ๑ ภาพแสดงโอวาทปาติโมกข์

ภาพที่ ๒ ภาพราหูลบรพชา

ภาพที่ ๓ ภาพธรณีสูปพระเทวทัต

ภาพที่ ๔ ภาพโปรดพระนันทะ

ภาพจิตรกรรมด้านล่างหลังพระประธานไม่ได้เขียนภาพ

ภาพจิตรกรรมด้านซ้ายมือพระประธาน มี ๔ ช่อง

ภาพที่ ๑ ภาพโปรดพระนางประชาบดี

ภาพที่ ๒ ภาพเสด็จจากดาวดึงส์

ภาพที่ ๓ ภาพองคุลิมาล

ภาพที่ ๔ ภาพทรงปริณิพพาน

ภาพจิตรกรรมขวามือพระประธานด้านบนมี ๗ ช่อง

ภาพที่ ๑ เป็นเทวดาชุมนุมอัญเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุติเพื่อมาตรัสรู้
เป็นพระพุทธเจ้า

ภาพที่ ๒ ตอนประสูติเดินได้เจ็ดก้าวมีดอกบัวรองรับพระบาท

ภาพที่ ๓ เสด็จประพาสพระราชอุทยานนอกเมืองด้วยรถม้า พระที่นั่งทรงเห็น เทวทูตทั้ง ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช ก็ทรงสังเวชสลดพระทัย และจึงตัดสินใจว่าเสด็จออกผนวช

ภาพที่ ๔ พระพุทธเจ้าหน่ออกบรพชา เจ้าชายตื่นบรรทมแล้วก็ทรงเห็น
อาการของนางสนม กำนัล ที่นอนหลับไม่สำรวม ทรงเห็นเป็นดุษฎีปาฐา เป็น
สิ่งที่รู้ชีวิตที่ยังหายใจได้ที่กำลังนอนระเระนาต ปราศจากอาการสำรวม
จึงออกพระโอษฐ์ว่า “อาตมาจะออกสู่มหาภิเนษกรรมณในสมัยราตรีนี้”
ได้เสด็จไปยังห้องบรรทมของพระนางพิมพายโสธรา ทรงเห็นพระชายากำลัง
หลับสนิท พระนางทอดพระกรไว้เหนือเศียรราหู

ภาพที่ ๕ ภาพออกภิเนกกรรมเจ้าชายสิทธัตถะทรงม้ากัณฐกะ
นายฉนนะตามเล็ดจ์เกาะหางม้าไป

ภาพที่ ๖ ทรงตัดพระเมฆิณี เจ้าชายสิทธัตถะนายฉันทะและมัทนีกัณฐกะ เจ้าชายสิทธัตถะพร้อมด้วยนายฉันทะ ทรงม้าจนถึงแม่น้ำอนoma ซึ่งเป็นเขตแดนระหว่างเมืองทั้ง ๓ คือ กบิลพัสดุ์ สาวัตถี และไพศาลี แล้วเสด็จลงจากหลังม้าประทับนั่งบนหาดทราย พระหัตถ์ขวาจับพระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายจับพระจุฬารัตน์ คือ ยอดปลายพระเกศากับพระโมฬี คือ มุ่นพระเกศา แล้วทรงตัดด้วยพระขรรค์เหลือพระเกศาไว้ยาวประมาณ ๒ นิ้ว

ภาพที่ ๗ ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา มีการทรมานร่างกายที่เกินวิสัยสามัญมนุษย์จะทำได้ คือ กัดฟัน กลืนลมหายใจเข้าออก และอดอาหาร โดยมีปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ คอยเฝ้าอุปฐาก พระองค์ทรงทดลองการทรมานกาย เช่น อดอาหารจนพระวรกายซูบผอม เหลือแต่หนังหุ้มกระดูก พระอินทร์จึงแสดงนิมิตทรงติดพิษสามสายเป็นปริศนาธรรม สายที่หนึ่งลวดซิงตึงเกินไปทำให้สายขาด สายที่สองหย่อนเกินไปติดไม่ตึง สายที่สามไม่ตึงเกินไปไม่หย่อนเกินไป ติดตึงไฟระเระ พระองค์จึงทรงได้สติเห็นความจริงเรื่องทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) จึงทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์เห็นดังนั้นเกิดเสื่อมศรัทธากันละทิ้งหน้าที่อุปฐากหนีจากไป

ภาพจิตรกรรมด้านหลังพระประธาน เป็นภาพพระพุทธเจ้าตรัสรู้
ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

ภาพจิตรกรรมช่วยมือพระประธานด้านบนมี ๗ ช่อง

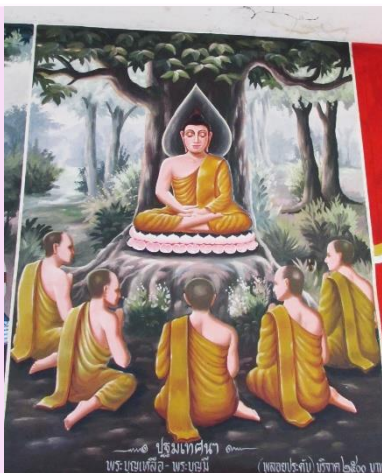
ภาพที่ ๘ นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส

ภาพที่ ๙ ภาพเผชิญลูกสาวธิดามารสามคน นางต้นหา นางราคา นางอรดี

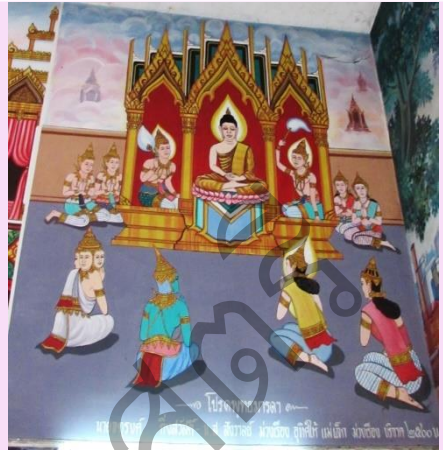
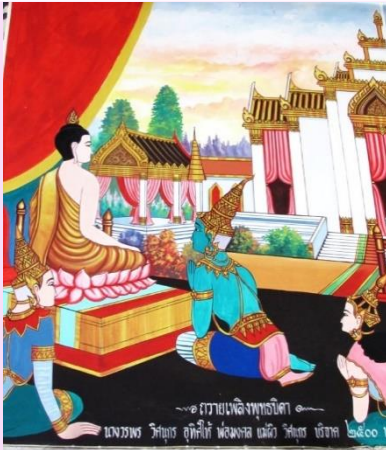
ภาพที่ ๑๐ ทรงอธิษฐานบาตรหลังจากตรัสรู้ สองพ่อค้าพาณิชผ่านมาได้
ถวายข้าวสัตตูก่อนสัตตพวง พระพุทธเจ้าทรงรับด้วยบาตรศิลา แล้วปฎิญาณ
ตนเป็นอุบาสกคู่แรกในโลก ภาพที่ ๑๑ พรหมอาราธนาให้พระพุทธเจ้า
แสดงธรรม

ภาพที่ ๑๒ ภาพปฐมเทศนา เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วต้องการโปรดแสดงธรรมที่พระองค์ได้ค้นพบ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาถึงบุคคลที่พระองค์จะเสด็จไปโปรดเป็นอันดับแรก ทรงคิดถึงตาบทั้งสองที่พระองค์เคยไปทรงศึกษาด้วย แต่ทั้งสองนั้นได้จากไปเสียแล้ว ทรงเห็นว่าปัญจวัคคีย์ยังมีชีวิตอยู่ จึงทรงตั้งใจเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์เป็นอันดับแรก

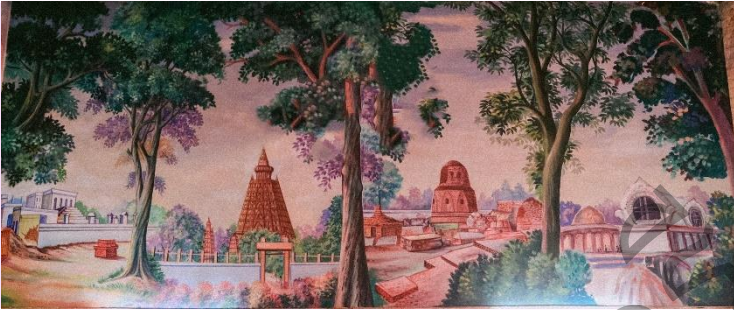
วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เสด็จมาถึงและพบปัญจวัคคีย์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม เรื่องทางสายกลางทรงกล่าวว่าการทรมานตนให้ลำบาก และการปล่อยชีวิตตามสบายไปตามความอยาก ทั้งสองทางนั้น ไม่ใช่ทางตรัสรู้ แล้วทรงแนะนำทางสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” คือปฏิบัติตามมรรค ๘ ที่กล่าวโดยย่อคือศีล สมาธิ และปัญญา พอแสดงธรรมกัณฑ์นี้จบลง โภณทัณณู ผู้เป็นหัวหน้าปัญจวัคคีย์ได้เกิดดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน แล้วได้ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุ พระพุทธเจ้าจึงทรงประทานอนุญาตให้บวช ด้วยพระดำรัสรับรองว่า “เธอจงเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งกองทุกข์โดยชอบเถิด” ส่วนอีก ๔ คนที่เหลือนั้นต่อมาได้บรรลุธรรมและบวชเช่นเดียวกัน

ภาพที่ ๑๓ ภาพถวายเพลิงพระบิดา

ภาพที่ ๑๔ ภาพโปรดพระมารดาบนสวรรค์หากสังเกตจะเห็นว่าภาพสองภาพนี้มีความแตกต่างจากภาพที่ผ่านมาด้านการลงสี แสงเงา มิติการวาด ซึ่งอาจเป็นช่างเขียนคนละคน และวาดขึ้นในภายหลัง

ภาพจิตรกรรมตรงข้ามพระประธาน เป็นภาพสิ่งแวดล้อมทั้ง ๔ ที่อินเดีย
ภาพจิตรกรรมด้านล่างระหว่างบานประตูตรงข้ามพระประธาน เป็นภาพพญามาร

วันเพ็ญเดือนหก ขณะที่พระองค์ได้นั่งบำเพ็ญเพียรอยู่ที่โคนต้น
พระศรีมหาโพธิ์ พระยามารที่เคยร้องห้ามขัดทานพระองค์เมื่อคราวเสด็จออก
ผนวช ได้ยกกำลังไพร่พลมาจำ นวนมาก ทั้งบนฟ้า พื้นดิน และในน้ำ เทวดา
ที่เคยเฝ้าปกป้องรักษาพระองค์ต่างหนีกลับวิมานเนื่องจากเกรงกลัวอำนาจ
พระยามาร พระยามารกล่าวอ้างถึงสิทธิในบัลลังก์นั้น ขับไล่พระองค์จาก
บัลลังก์ด้วยอาวุธต่างๆ พระองค์ได้กล่าวตอบไปว่า พระองค์ประทับนั่งที่แห่ง
นี้มานานแล้วขอพระแม่ธรณีเป็นพยาน พระแม่ธรณีจึงอุบัติผุดขึ้นจากพื้นดิน
พร้อมบิบน้ำออกจากมวยผม เรียกว่า “ทักษิโณทก” หรือน้ำที่ทรงกรวดทุก
ครั้งที่ทรงบำเพ็ญบุญบารมีแต่อดีตชาติ น้ำหลังไหลออกมามากมายประจุ
ห้วงมหาสมุทร หมู่มารทั้งหลายมีอาจด้านทานได้ บ้างจมน้ำ บ้างลอยไป
ตามกระแสน้ำถูกปลาและจระเข้กัดกินฟ่ายแพ้ไปในที่สุด

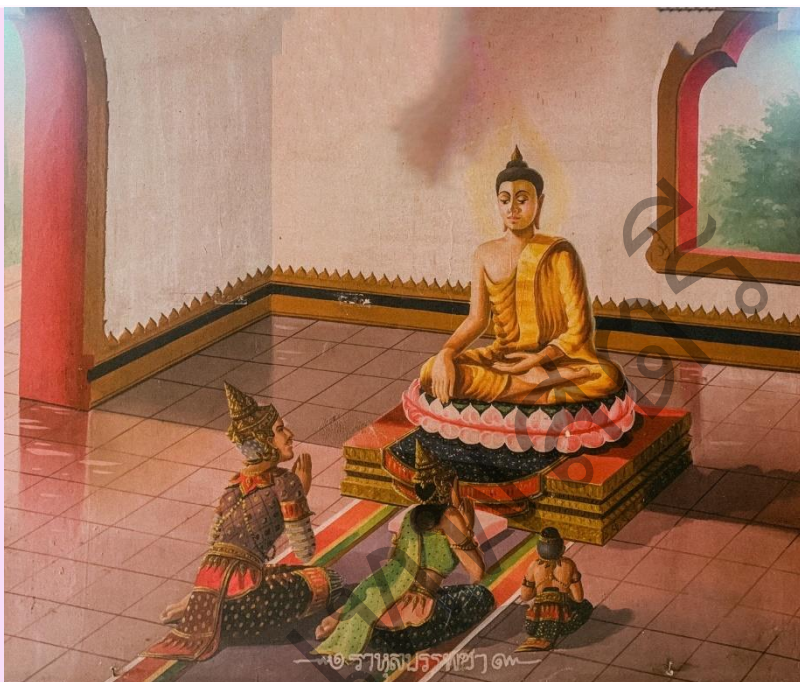

๒. ภาพจิตรกรรมด้านล่างบริเวณช่องหน้าต่าง ด้านละ ๔ ช่อง การ
ดูภาพจิตรกรรมเริ่มตั้งแต่ ภาพแรกด้านล่างขวาโดยหันหน้าไปทาง
ทิศตะวันออกด้านขวามือพระประธานดูแบบเวียนขวาทักษิณาวัตร
เรียงลำดับภาพดังนี้

ภาพจิตรกรรมด้านขวามือพระประธาน มี ๔ ช่อง

ภาพที่ ๑ ภาพแสดงโอวาทปาติโมกข์

ภาพที่ ๒ ภาพราหุลบรรพชา

ภาพที่ ๓ ภาพธรรม์สัปพระเทวทัต

ภาพที่ ๔ ภาพโปรดพระนันทะ

ภาพจิตรกรรมด้านซ้ายมือพระประธาน มี ๔ ช่อง

ภาพที่ ๑ ภาพโปรดพระนางประชาบดี

ภาพที่ ๒ ภาพเสด็จจากดาวดึงส์

ภาพที่ ๓ ภาพองค์สิมาร

ภาพที่ ๔ ภาพทรงปรินิพพาน

ก่อนเสด็จนิพพานพระพุทธเจ้าประทานโอวาทแก่พระสงฆ์ โอวาทนั้นเป็นพระพุทธดำรัสสั่งเป็นครั้งสุดท้าย ทรงกล่าวโอวาทว่า “ธรรมก็ดี วินัยก็ดีที่เราได้แสดงไว้และบัญญัติไว้นั้นแหละจักเป็นพระศาสดาของพวกท่านสืบแทนเราตถาคตเมื่อเราล่วงไปแล้ว” จากนั้นได้ตรัสเป็นปัจฉิมโอวาทครั้งสุดท้ายว่า “ภิกษุทั้งหลายบัดนี้เราขอเตือนพวกท่านให้รู้ว่สิ่งทั้งหลายที่เกิดมาในโลกมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดาท่านทั้งหลายจงทำหน้าที่อันเป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่นให้สำเร็จบริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด” แล้วเสด็จนิพพานในคืนวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ หรือวันเพ็ญวิสาขะ ณ ภายใต้ต้นสาละทั้งคู่ที่ออกดอกบานสะพรั่งเป็นพุทธบูชา

อย่างไรก็ดี การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่างๆ นั้นต่างมีวัตถุประสงค์ ที่เหมือนกันคือ เพื่อแสดงธรรมในลักษณะบุคลาธิษฐานธรรม คือถ่ายทอดธรรมะที่เป็นนามธรรมออกมาเป็นรูปธรรมให้เป็นที่รับรู้เข้าใจได้ง่าย เพื่ออาศัยรูปภาพเป็นผู้บรรยายธรรมหรือพรรณนาความ รูปภาพเป็นดั่งธรรมะ คือเทศนาธรรมแทนภิกษุเพื่ออาศัยรูปภาพเป็นอุปกรณ์สำหรับปลงสังเวชกับสังวรศีล สังวรธรรม แก่ศาสนิกชนทั้งปวง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวพุทธประวัติเพื่อสืบทอดพุทธศาสนาให้ยืนยาว เฉกเช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังวัดคลองสายบัวแห่งนี้

สศว.เทพสตรี

แหล่งเรียนรู้บริเวณรอบวัดคลองสายบัว

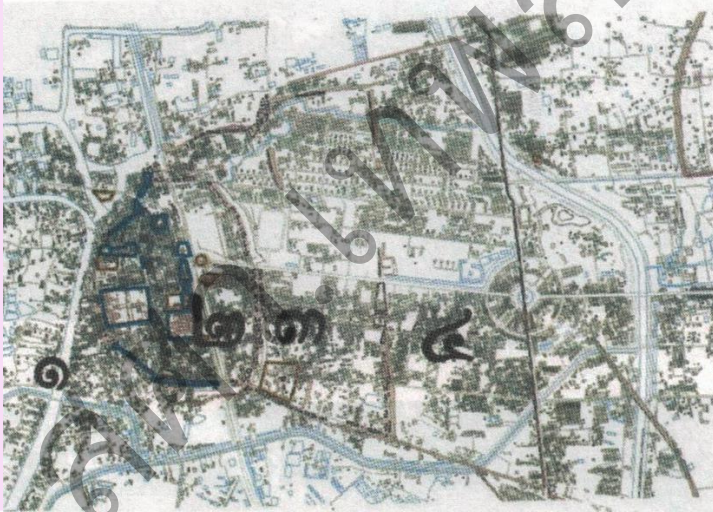
จังหวัดลพบุรี เป็นเมืองเก่าที่มีโบราณสถานของชาติเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก และโบราณสถาน คูเมือง คันดินกำแพงเมือง ประตูเมืองและป้อมปราการเมืองเก่าลพบุรีนี้ เป็นโบราณสถานที่ถูกจัดให้อยู่ในลำดับความสำคัญมากที่สุด สมควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพราะโบราณสถานหลายแห่งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีปัจจัยเสี่ยงมาก เพราะโบราณสถานเกือบทุกแห่ง ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนของแหล่งโบราณสถาน ป้ายประกาศหลายป้ายชำรุดทรุดโทรม ข้อความไม่ชัดเจน มีประชาชนอาศัยประชิดติดโบราณสถาน ยังขาดความตระหนักในคุณค่าของโบราณสถาน อาทิ มีการวางถังขยะติดโบราณสถาน ใช้กำแพงโบราณสถานเป็นส่วนหนึ่งของที่อยู่อาศัย พื้นที่บางแห่งเป็นที่รกร้างว่างเปล่า บางแห่งมีวัชพืชปกคลุมแต่อย่างไรก็ตาม โบราณสถานดังกล่าวยังสามารถอนุรักษ์และพัฒนาได้ เพราะลักษณะทางกายภาพยังคงหลงเหลืออยู่ อาทิ โบราณสถานคูเมือง คลองท่อทั้งหมดและคลองสายบัว ยังอยู่ในสภาพที่เกือบสมบูรณ์ โบราณสถานหลายแห่งถูกบุกรุกทำลายด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยปัจจัยหลายปัจจัย ทั้งจากมนุษย์และจากธรรมชาติ มีการสร้างบ้านเรือน อยู่อาศัยประชิดติดกับโบราณสถานหลายแห่ง ทำให้ไม่มีสถานที่ว่างโดยรอบโบราณสถานที่จะใช้เป็นเส้นกันเขตได้

คลองสายบัว คูเมืองชั้นที่ ๒ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นคูเมืองด้านทิศตะวันตกที่ยังคงเหลืออยู่ในสภาพเดิมนั้นมีความกว้างประมาณ ๑๐.๒๕ เมตร นับเป็นคูเมืองขนาดใหญ่ คันดินแนวคลองสายบัวถูกทำให้เสื่อมสภาพและบางส่วนถูกทำลายไถทิ้ง (คันดินเก่าถูกทำลายหมดสิ้นแล้ว) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ หน่วยศิลปากรลพบุรีได้ดำเนินการร่วมกับเทศบาลเมืองลพบุรี ขุดลอกแนวคลองสายบัวและได้นำดินที่ขุดลอกนั้นมาพูนสูงทำเป็นกำแพงดินให้เหมือนเดิม เป็นแนวคันดินที่เชื่อมระหว่างถนนรามเดโชถึงถนนสีหราช

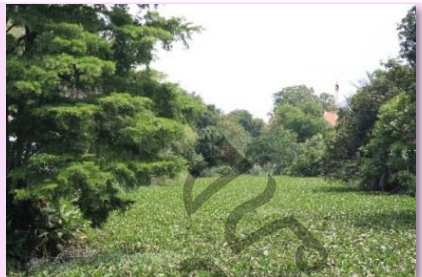

โบราณสถานที่ศึกษาที่มีการบูรณนั้น มีทั้งโบราณสถานที่หมดสภาพ โบราณสถานทรุดโทรมและโบราณสถานที่อยู่ในสภาพเกือบสมบูรณ์ สาเหตุหลักส่วนใหญ่เนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิดการใช้ที่ดินรอบๆโบราณสถานอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ปัญหาทำให้เกิดทัศนอุจาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อโบราณสถานทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้มนุษย์จะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โบราณสถานได้รับผลกระทบหรือเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพแล้ว ธรรมชาติยังเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถทำให้โบราณสถานหลายแห่งตกอยู่ในภาวะมีปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพได้ เช่นเดียวกัน ได้แก่ ดินฟ้าอากาศและวัชพืช

ภาพแนวคันดินกำแพงเมือง เมืองเก่าลพบุรี

สภาพปัจจุบันคลองสายบัว คูเมืองชั้นที่ ๒

ปัจจุบันยังมีสภาพเป็นคลองอย่างสมบูรณ์ มีความกว้างและลึกมาก ถือว่าเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติอันมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับคลองท่อ มีต้นไม้ใหญ่และวัชพืชปกคลุมในคลอง มีความเป็นธรรมชาติหลงเหลืออยู่มาก มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้ คลองสายบัวนี้ ทางเทศบาลเมืองลพบุรีได้เคยบูรณะคลองนี้มาครั้งหนึ่งแล้ว เนื่องจากมีการพัฒนา มีบางช่วงถูกตัดเป็นถนน และมีการปลูกสิ่งก่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัยในคูเมืองนี้ เมื่อมีการขยายศูนย์การค้ามาตั้งที่บริเวณสระแก้ว ได้มีการถมคูเมือง สร้างอาคารพาณิชย์ทับเกือบหมด

สศว.เทพสตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ผู้ดำเนินการ

อาจารย์ณฤทธิ์ ประจงแต่ง

อาจารย์ ดร.อังคณา อุดมพันธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปนิดา เนืองพะนอม

นางสาวสมดา วินิจกำธร

นางสาวชุติมา อิ่มนิรันดร์

นางสาวณัฐธวัชรัตน์ ดอกไม้งาม

นายสุชาติ อ่อนสันหัต

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

หัวหน้าสำนักงานผู้อำนวยการฯ

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

นักวิชาการศึกษา

ผู้ปฏิบัติงานบริหาร

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุริช อนุกุล

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ถ.นารายณ์มหาราช ต.ทะเลชุบศร อ.เมืองลพบุรี จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๓๖๔๑ ๓๐๙๖

www.culture.tru.ac.th/

